
ПАМ'ЯТІ ЮРІЯ СПИРИДОНОВИЧА ГРЕБЕННИКОВА

1 жовтня 2017 р. на 71-му році пішов із життя відомий український вчений-археолог та історик-скіфолог, кандидат історичних наук, професор Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського, дослідник археологічних пам'яток Степового Побужжя, світла та життєлюбна людина Юрій Спиридонович Гребенников.

Майбутній вчений народився 29 квітня 1947 р. в місті Миколаєві у родині знаних корабельників. Після закінчення середньої школи № 5 із золотою медаллю працював на різних підприємствах м. Миколаїв, бажаючи продовжити життєвий шлях діда та батька й стати творцем кораблів. Однак, ще у дитинстві, проживаючи поруч місця розташування поселення Дикий Сад, Юрій Спиридонович, як він сам згадував, збирав керамічні уламки та почав цікавитись історією. Ця зацікавленість згодом перетворилася на хобі. Молоді роки майбутнього історика прийшлися на період бурхливого розвитку археології степових кочовиків, зокрема скіфських племен. Починаючи з 1961 р. на Півдні України розпочалися масштабні розкопки курганів, зумовлені необхідністю охоронних робіт у зоні будівництва зрошувальних систем. Археологічні експедиції тих років стали першим кроком у науці для цілої плеяди відомих науковців, до якої увійшов і Ю.С. Гребенников, коли у 1963 р., він вперше прийняв участь у польових дослідженнях експедиції Інституту археології АН УРСР. Однак, крім історії, Юрій, як талановита молода людина, проявляв живий інтерес до інших наук, зокрема хімії. Закінчивши школу, він певний час розглядав можливість вступу до хімічного факультету МГУ. Любов до хімії він зберіг упродовж усього життя. Так, на початку 1990-х рр. у співавторстві з рідним братом, Борисом, він розробив композиційну хімічну суміш для консервації давніх споруд з каменю. Винахід братів Гребенникових не раз використовували у дослідних роботах, зокрема в Ольвії, і отримав наукове визнання у вигляді патенту (SU 1836308 АЗ от 03.06.1991).

З роками захопленість історією та археологією внесла корективи у життєві плани. Так, у віці 23 років Ю.С. Гребенников зробив важливий вибір, поступивши на історичний факультет Донецького державного університету. Роки навчання (1970—1976 рр.) розширили професійний діапазон дослідника, познайомивши його з пам'ятками Південно-Східної України, сприяли формуванню багатогранного фахівця, знайомого з широким колом наукових проблем та остаточно пов'язали його життя з археологією.

Ще будучи студентом, у 1972 р. Ю.С. Гребенников стає співробітником Інгульської археологічної експедиції, яка згодом отримала назву Миколаївської. Отриманий значний практичний досвід проведення польових досліджень дозволив йому у 1978 р. зайняти посаду заступника керівника Миколаївської археологічної експедиції. Упродовж 10 років під керівництвом О.Г. Шапошнікової Ю.С. Гребенников досліджував стародавні пам'ятки Поінгулля (кургани, поселення тощо). Найбільш знаковими стали розкопки курганів біля сс. Калинівка, Нововасилівка, Матросівка, Христофорівка, Булгакове.

Результати наукових досліджень цього періоду стали важливою віхою у професійному

житті Юрія Спиридоновича та знайшли логічне відображення у дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за темою «Пам'ятки Степового Побужжя у IX—III ст. до н. е.». Науковим керівником дисертації виступила загальнознаний фахівець археології раннього залізного віку доктор історичних наук А.І. Мілюкова. Захист дисертації відбувся у 1990 р. в Інституті археології Академії Наук Української ССР у м. Києві.

Захист дисертації був важливим моментом у професійному житті, який підводив ризик під суто академічними студіями Юрія Спиридоновича. За плечами залишилось кочове життя польового археолога, яке виховало справжнього знавця-практика старожитностей Степового Побужжя. Відтепер значну роль у його житті починає відігравати й педагогічна діяльність. З 1990 р. Ю.С. Гребенников перейшов на роботу до Миколаївського державного педагогічного інституту на кафедру історії СРСР, де починає викладати.

Після розпаду СРСР та початку реформування вищої освіти незалежної України, інститут стає університетом (зараз — Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського), а Ю.С. Гребенников працює на кафедрі всесвітньої історії історичного факультету на посаді доцента. Багатьом випускникам-історикам, чий студентський роки прийшлися на цей час, запам'ятались його професійні, яскраві та нестандартні лекції з курсу історії стародавнього світу. А його афористична фраза «Слава Богу, ми — історики!» до сьогодні цитується, та стала легендарною. Наслідком визнаної плідної педагогічної праці у 2000 р. стає обрання Ю.С. Гребенникова завідувачем кафедри всесвітньої історії, а з 2006 р. призначення на посаду професора кафедри.

З початку 1990-х рр. Юрій Спиридонович повертається до археологічної пам'ятки свого дитинства, що на довгі роки стає основним об'єктом його наукової діяльності. З 1991 р. він починає розкопки на території поселення фінального бронзового віку Дикий Сад. Саме його дослідження дозволили змінити сталі уявлення про цю пам'ятку. Нові артефакти змінили культурну приналежність поселення, відкриті нові приміщення дозволили переглянути структуру та характер забудови Дикого Саду. Масштабність досліджень відкрила можливість для збереження пам'ятки та не дозволила забудувати його територію сучасними спорудами.

Саме археологічні дослідження на території поселення Дикий Сад стали кузницею та практичним майданчиком для виховання нового покоління миколаївських археологів, які сьогодні проводять власні наукові дослідження.

На початку 1990-х рр. за активної участі Юрія Спиридоновича проведені дослідження унікального кургану епохи бронзи біля с. Весняне, де розкопано поховання знатного сармата.

У 2002 та 2006 рр. за вагомих внесок у розвиток археології Миколаївщини Юрію Спиридоновичу Гребенникову присуджено обласну премію імені М.М. Аркаса у номінації історичні та археологічні дослідження.

Юрій Спиридонович — автор понад 70 наукових та науково-методичних праць, винаходів в галузі нових технологій реставрації та консервації стародавніх споруд з каміння та інших матеріалів. Значну частину його наукових публікацій присвячено дослідженню особливостей поховальних споруд та матеріальній культурі скіфів Степового Побужжя.

У 2008 р. вийшла друком монографія Ю.С. Гребенникова «Киммерійці и скифы Степного Побужжя (IX—III вв. до н. э.)». У цій праці він розглянув археологічні пам'ятки IX—III ст. до н. е., розташовані у степовій смузі басейна Південного Бугу та Інгульця, у районах, що оточували Ольвійський поліс, від часів його виникнення до кризи III ст. до н. е. Йому вдалось надати досконалий аналіз понад 300 підкурганних поховань регіону, охарактеризувати особливості поховального обряду, матеріальної культури киммерійців та скіфів, виділити специфічні особливості діяльності населення Степового Побужжя, запропонувати реконструкцію суспільної структури населення регіону, яке складало специфічну периферію Скіфського царства. Ця праця узагальнила багаторічні наукові дослідження Юрія Спиридоновича та стала відправною точкою для подальшого аналізу стародавньої історії краю.

Улітку 2015 р. Юрій Спиридонович, незважаючи на свій вік, досліджував скіфський курган біля с. Сергіївка в Херсонській обл. Ці розкопки стали останніми в його житті.

До своїх останніх днів Юрій Спиридонович Гребенников залишався сповненим жаги до нових звершень, мудрим наставником, люблячим чоловіком, ніжним батьком та дідом своїх прекрасних онуків-близнюків.